

Nelson Mandela: Dolga pot do svobode

Revolucija ni le pritiskanje na sprožilec

TJAŠA KOPRIVEC

Nelson Mandela. Eden ključnih borcev za človekove pravice in rasno enakopravnost. Nobelov nagrajenec za mir. Glasnik in gibalno nenasilnega upora proti apartheidu. Zapornik, ki so mu očitali sabotažo, izdajo in nasilno zarotništvo proti državi in ga zato obsodili na dosmrtno ječo. Vzgojitelj in vodja večrasne demokracije, prvi demokratično izvoljeni temnopolti predsednik (tedaj) Južnoafriške republike. Madiba. Človek.

Nelson Mandela se ni rodil z lakoto po svobodi, rodil se je svoboden. Pa vendar, kot Afričan,

izrasel iz južnoafriške prsti, je bil politiziran vse od rojstva. Kaznovali so ga. Zavoljo prepričanj. Pospeševalca odprave človeških predsodkov in neusmiljenega kritika šovinističnega in nasilnega nacionalizma, a še tolikanj bolj borca za velike ideale svobode, poštenosti in demokracije, so za polnih sedemindvajset let odpahnili v ječo na razvpitem otoku Robben Island. Boj je smel nadaljevati (tudi) v sovražnikovi utrdbi.

Dolga pot do svobode, avtobiografski sveženj Nelsona Mandele, je elegantna in kot struna napeta pripoved o ranih letih obubožanega študenta (ki je vztrajno verjel, da je izobrazba veliki motor osebnega razvoja), nato mladega uradniškega pripravnika, ki se je – razočaran nad nemoralnostjo apartheida in brezvestnostjo države, ki ga je štčila – počasi dramil v politični boj. Z grebljico

je potlej dregnil v žerjavico tako nujne revolucionarne misli zagrenjenega zatiranega ljudstva. Zastajajoči Afriški narodni kongres je pod Mandelo doživel preporod, brž potem je bila spočeta Mladinska liga. Po brvi politične borbe v petdesetih letih minulega stoletja napredujemo vse do notoričnega sojenja, ki ga je nazadnje ošili la obsodba na dosmrtno ječo (12. junija 1964).

Bilo je leta 1974, ko je Nelson Mandela začel klesati prve vrstice življenjske izpovedi; Dolgo pot do svobode je pisal skrivoma, med služenjem zaporne kazni. Izvod rokopisa, ki ga je hranil pri sebi, so odkrili in zaplenili organi oblasti. Ko je 1990. leta smelo zadišati po svobodi, je popis nadaljeval – vse do prvega natisa pet let pozneje, ko se je nobelovec že smel predstaviti kot prvi črni predsednik Južnoafriške republike (danes Republike Južne Afrike). •

Page: 21

Reach: 57000

Country: SLOVENIA

Size: 1799 cm2

2 / 5

Samega so me zaklenili v celico. V tišini sem načrtoval svojo strategijo za naslednji dan, ko sem iz bližnje celice zaslišal kašljanje. Nisem se zavedal, da je v bližini še kak zapornik, a še več kot to, v tem kašlju je bilo nekaj, kar se mi je zazdelo nenavadno znano. V hipu sem ga prepoznal, sedel pokonci in zaklical: "Walter?"

"Nelson, si to ti?" je rekel in zasmejala sva se v nepopisni mešanici olajšanja, presenečenja, razočaranja in zadovoljstva. Izvedel sem, da so Walterja aretirali le malo pred menoj. Zdelo se nama je, da sta aretaciji povezani. Čeprav to ni bil najsrečnejši kraj za sestanek nacionalnega delovnega odbora, je bil vsekakor prikladen in noč je hitro minila, ko sem mu izčrpano poročal o svoji aretaciji, pa tudi o svojih sestankih v Durbanu.

Naslednjega dne so me odpeljali na sodišče pred višjega sodnopravne- ga uradnika zaradi uradne preme- stitve. Harold Wolpe in Joe Slovo sta prišla na sodišče, potem ko sta slišala za mojo aretacijo, in v kleti smo se po-

svetovali. Pred tem sodnikom sem se v poklicni vlogi pojavil že mnogokrat in začela sva se vzajemno spoštovati. Navzočih je bilo tudi mnogo odvetni- kov, nekatere od njih sem dokaj dobro poznal. Zanimivo je, kako je lahko človek v določenih situacijah polaskan zaradi sicer neznatnih pripetljajev. Ni- kakor nisem nedovzeten za laskanje v običajnih okoliščinah, toda stal sem tam kot ubežnik, kot številka ena na državnem seznamu tiralic, kot vkle- njen izobčenec, ki je več kot leto dni živel v ilegali, pa vendar so me sodnik, drugi odvetniki in gledalci pozdravi- li spoštljivo in s poklicno vljudnostjo. Poznali so me kot Nelsona Mandelo, odvetnika, in ne kot Nelsona Mandelo, izobčenca. To me je spravilo v ne- skončno dobro voljo.

Med postopkom je bil sodnopravni uradnik boječ in nesproščen. Ni me mogel gledati v oči. Tudi drugi odve- tniki so bili videti v zadregi in v tistem trenutku sem doživel nekakšno razo- detje. Tem možem ni nelagodno samo zaradi tega, ker sem njihov kolega, ki

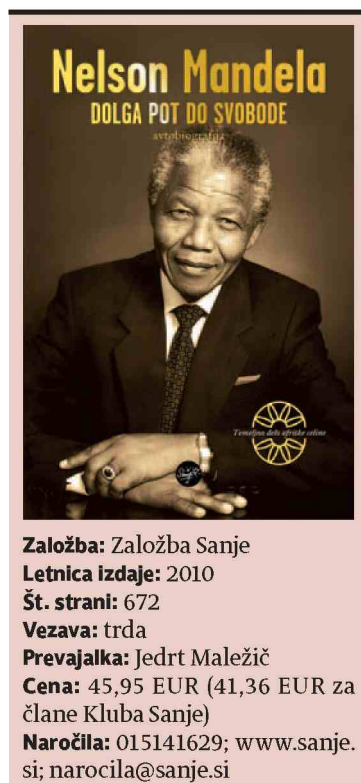
je na kolenih, temveč ker sem običajen človek, ki je kaznovan zaradi svojih prepričanj. Na neki način, ki ga nikoli poprej nisem mogel povsem razume- ti, sem spoznal, kakšno vlogo lahko igram na sodišču in kakšne so moje možnosti v vlogi obtoženca. Bil sem simbol pravice na sodišču zatiralca, predstavnik velikih idealov svobode, poštenosti in demokracije v družbi, ki je te vrednote onečastila. Tam in tedaj sem spoznal, da lahko boj nadaljujem tudi v sovražnikovi utrdbi.

Ko so me vprašali po imenu mojega odvetnika, sem razglasil, da se bom branil sam, Joe Slovo pa bo moj pravni svetovalec. S tem ko bom zastopal samega sebe, bom še povečal simbo- ličnost svoje vloge. Svoje sojenje bom uporabil kot zgled za nasprotovanje rasizmu v ANC-ju. Ne bom toliko po- skušal braniti samega sebe kot pred sodišče postaviti samo državo. Tistega dne sem odgovarjal samo na vpraša- nja v zvezi s svojim imenom in izbiro zastopnika. Molče sem poslušal obtož- be: nagovarjanje afriških delavcev k stavki in zapustitev države brez veljav- nih potnih dokumentov. V aparthei- dski Južni Afriki so bile lahko kazni za takšne "zločine" celo do deset let zapor. Pa vendar so mi bile obtož- be nekoliko v olajšanje: država očitno ni imela dovolj dokazov, da bi me po- vezala z Umkhontom we Sizwe, sicer bi me obtožili veliko hujših zločinov izdaje in sabotaže.

Šele ko sem zapuščal sodno dvorano, sem na galeriji za gledalce zagledal Winnie. Videti je bila pretresena in če- merna. Nedvomno je razmišljala o na- pornih mesecih in letih, ki so jo čakala, o življenju v samotni, vzgoji dveh otrok v pogosto težavnem in nevarnem mestu. Eno je, če ti kdo pove za mogoče težave, ki te čakajo, povsem druga- če pa je, če se moraš z njimi resnično spoprijeti. Vse, kar sem lahko storil, ko sem sestopal po stopnicah v klet, je bilo, da sem se ji na široko nasmehnil, kot bi ji pokazal, da me ne skrbi in da tudi nje ne bi smelo. Ne verjamem, da ji je bilo to kaj prida v pomoč. S sodišča so me odpeljali v johannes- burški Fort. Ko sem izstopil iz sodne stavbe proti zaklenjenemu kombiju, je bila tam ogromna množica ljudi, ki so me pozdravljali in vzklikali: "Aman- dla!", zatem pa: "Ngawethu!" To sta bila priljubljena vzklika, ki sta pomeni- la: "Oblast!" in "Oblast je naša!" Ljudje so vpili in peli ter s pestmi udarjali po kombiju, medtem ko se je vozilo po polžje pomikalo skozi izhod pred sodi- ščem. Moj primer in zajetje sta pristala na naslovnica vseh časopisov: "Poli-

cijska racija končala dveletni beg" je bila ena od njih; "Nelson Mandela are- tiran" je bila druga. Tako imenovana Črna češnjica ni bila več na prostosti.

Nekaj dni pozneje so Winnie dovoli- li, da me obišče. Lepo se je oblekla in zdaj, vsaj na prvi pogled, ni bila videti tako slabe volje kot prej. Prinesla mi je novo, drago pižamo in čedno svileno obleko, ki je bila primernejša za v salon kot za v zapor. Srce mi ni dovolilo, da bi ji povedal, da je zame povsem nepri- merno, da bi bil tako oblečen v zaporu. Vendar pa sem vedel, da je bila njena pošiljka način izražanja ljubezni in zaprisega solidarnosti. Zahvalil sem se ji in čeprav nisva imela veliko časa, sva se na hitro pogovorila o družin- skih zadevah, zlasti o tem, kako bo preživljala sebe in otroke. Omenil sem

Založba: Založba Sanje

Letnica izdaje: 2010

Št. strani: 672

Vezava: trda

Prevajalka: Jedrt Maležič

Cena: 45,95 EUR (41,36 EUR za člane Kluba Sanje)

Naročila: 015141629; www.sanje.si; narocila@sanje.si

imena prijateljev, ki ji bodo pomagali, pa tudi svojih strank, ki so mi še dolgovale denar. Rekel sem ji, naj otrokom pove resnico o mojem prijjetju in da me dolgo ne bo. Rekel sem, da nismo edina družina, ki se je znašla v tem položaju, in da tisti, ki preživijo tolikšne muke, postanejo močnejši. Zagotovil sem ji, da so naša prizadevanja močna, naši prijatelji zvesti in da me bosta njena ljubezen in predanost popeljali skozi vse, kar se ima zgoditi. Policist, ki je nadziral obisk, je zamižal na eno oko, ko sva se objela in se oklepala drug drugega z vso močjo in čustvi, ki so se nabirala v naju, kakor bi bila to dokončna ločitev. Na neki način je tudi bila, saj bova ločena veliko dlje, kot si je kateri koli od naju lahko tedaj predstavljal. Častniški pripravnik mi je dovolil, da pospremim Winnie del poti do glavnih vrat, od koder sem jo opazoval, kako je sama in ponosna izgine la za vogalom.

~

V Fortu me je nadziral polkovnik Minnaar, vljudni Afrikaner, ki so ga imeli njegovi bolj verkramppte (zagrizeni) sodelavci za nekoliko liberalnega. Pojasnil mi je, da me bo namestil v zaporno bolnišnico, ker je to najudobnejši prostor in bom lahko imel stol in mizo, na kateri se bom lahko pripravljval na svoj zagovor. Čeprav je bila bolnišnica v resnici udobna – lahko sem spal v pravi postelji, česar prej v zaporu nikoli nisem mogel –, je bil resnični razlog za njegovo velikodušnost ta, da je bila bolnišnica najvarnejši kraj, kamor so me lahko namestili. Da si prišel do tja, si moral mimo dveh neprebojnih zidov, na vsakem pa so bili oboroženi stražarji; in ko si bil v notranjosti, je bilo treba odkleniti štiri masivna vrata, preden si sploh prišel do mesta, kjer so me zadrževali. V tisku so se pojavljala ugibanja, da me bo gibanje poskušalo rešiti, in organi oblasti so si prizadevali po najboljših močeh, da bi to preprečili.

Pojavljala so se tudi nevarna ugibanja, tako v tisku kot v ANC-ju, da me je izdal nekdo iz gibanja. Vedel sem, da so nekateri krivili G. R. Naidooja, mojega durbanskega gostitelja, za kar verjamem, da je bilo brez osnove. Tisk je razbobnal zamisel, da so me izdali beli in indijski komunisti, ki jim niso bili po volji moji predlogi, da se mora ANC usmeriti bolj na afrikanizem. Toda bil sem mnenja, da je te zgodbe podtaknila vlada, da bi povzročila razkol v kongresnem gibanju, in na to sem gledal kot na zlobne vragolije. Pozneje sem se o tem pogovarjal z Walterjem, Dumo, Joejem Slovom in Ahmedom Kathrado, pa tudi z Winnie in bil sem hvaležen, ko sem videl, da se strinja jo z menoj. Winnie so povabili, da bi odprla letno konferenco Transvaalskega indijskega mladinskega kongresa, in na mojo pobudo je na nedvoumen način zavrnila te govorce. Časopisi so bili polni zgodb o njeni lepoti in zgovornosti. "Ne bomo zapravljali časa z iskanjem dokazov za to, kdo je izdal Mandelo," je povedala občinstvu. "Takšna propaganda preračunljivo želi, da bi se še vedno borili drug z drugim, namesto da bi se združili in se spopadli z zatiranjem nacionalistov."

Najpogosteje navajana zgodba je bila, da je oblasti obvestil neki ameriški konzulski uradnik, ki je imel zveze s Cio. Ta zgodba nikoli ni bila potrjena in nikoli nisem videl nobenih zanesljivih dokazov o njeni resničnosti. Čeprav je bila Cia odgovorna za številne prezira vredne dejavnosti v svoji podpori ameriškemu imperializmu, je ne morem obtožiti za svoje prijetje. V resnici sem bil nepreviden, ko sem svoje premike ohranjal skrivne. Ko sem se oziral nazaj, sem spoznal, da bi lahko imele oblasti deset tisoč načinov, kako bi me našle med mojim potovanjem v Durban. V resnici je bil čudež, da me niso ujeli že prej.

Le nekaj dni sem preživel v bolnišnici v Fortu, preden so me premestili v Pretorio. V Johannesburgu ni bilo nobenih omejitev v zvezi z obiski in ves čas so se ljudje vrstili, da bi me obiskali. Človeku v zaporu obiskovalci dajejo upanje, in če jih ni, mu to lahko vzame pogum. S premestitvijo v Pretorio so me oblasti želele odmakniti stran od domačega okolja, na kraj, kjer bi imel manj prijateljev, ki bi prihajali na obisk.

Vklenili so me in me odpeljali v Pretorio v starem kombiju, v družbi še enega zapornika. Notranjost kombija je bila umazana in sedela sva na zamazani rezervni gumi, ki je drsela z

ene strani na drugo, ko je kombi ropotal po poti. Izbira spremljevalca je bila zanimiva: ime mu je bilo Nkadimeng in bil je član ene najhujših tolp v Sowetu. Običajno uradniki ne bi dovolili, da se politični zapornik vozi v istem vozilu z navadnim zločincem, toda sumim, da so upali, da me bo Nkadimeng, za katerega sem domneval, da je policijski ovaduh, ustrahoval. Preden smo pripeljali do zapora, sem bil umazan in slabe volje, to pa je še poslabšalo dejstvo, da so me stlačili v celico skupaj s tem možakom. Zahteval sem ločen prostor in ga naposled tudi dobil, da sem se lahko pripravljval na svoj zagovor.

Zdaj mi je bilo dovoljeno sprejemati obiskovalce le dvakrat tedensko. Kljub razdalji je Winnie redno prihajala in mi vedno prinesla čista oblačila in slastno hrano. To je bil še en izmed načinov, kako mi je izkazovala svojo podporo, in vsakič, ko sem oblekel svežo srajco, sem začutil njeno ljubezen in predanost. Zavedal sem se, kako težko je bilo priti do Pretorie podnevi in sredi tedna, medtem ko je imela doma dva majhna otroka. Obiskovali so me tudi številni drugi, ki so mi prinašali hrano, vključno z vedno zvesto gospo Pillay, ki mi je vsak dan prinesla začinjeno kosilo.

Zaradi velikodušnosti svojih obiskovalcev sem imel sramotno veliko bogastva in želel sem deliti hrano še z drugimi zaporniki v mojem nadstropju. To je bilo strogo prepovedano. Da bi obšel prepovedi, sem ponudil hrano paznikom, da bi se nemara omeščali. S to mislijo sem ponudil bleščče rdeče jabolko nekemu afriškemu pazniku, ki ga je pogledal in me brezsrčno zavrnil z izrazom: "Angiyifuni." ("Nočem ga.") Afriški pazniki so bili v glavnem sočutnejši od belskih paznikov ali pa še strožji, kot bi hoteli premagati svoje gospodarje. Toda nekoliko pozneje je črni paznik videl, kako je beli paznik vzel tisto jabolko, ki ga je sam zavrnil, in si premislil. Kmalu sem vse svoje sojetnike oskrboval s hrano.

Iz zaporniških tračev sem izvedel, da so tudi Walterja pripeljali v Pretorio, in čeprav sva bila izolirana drug od drugega, se nama je uspelo sporazumevati. Walter je zaprosil za varščino – in to odločitev sem v celoti podpiral. Varščina je bila za ANC dolgo časa občutljivo vprašanje. Nekateri so menili, da bi morali zmeraj zavrniti varščino, saj bi jo lahko razlagali, kot da smo strahopetni uporniki, ki sprejemajo rasistične strukture pravnega sistema. Nisem se strinjal, da bi moralo biti

Page: 21

Reach: 57000

Country: SLOVENIA

Size: 1799 cm2

4 / 5

to stališče v vsesplošni rabi, in menil sem, da bi morali vprašanje obravnavati glede na posamezen primer. Odkar je Walter postal generalni sekretar ANC-ja, sem čutil, da bi morali storiti vse, da ga ob plačilu varščine spravimo iz zaporu. Bil je preprosto preveč pomemben za organizacijo, da bi dopustili, da propada v zaporu. V njegovem primeru je bila varščina praktično, ne teoretično vprašanje. Z menoj je bilo drugače. Bil sem v ilegali; Walter pa ne. Postal sem javni simbol upora in boja; Walter je deloval v zakulisju. Strinjal se je, da zame ne bo vložena nikakršna prošnja za varščino. Prvič sploh ne bi bila odobrena, drugič pa nisem hotel storiti ničesar, kar bi namigovalo na to, da nisem pripravljen na posledice življenja v ilegali, ki sem si ga izbral.

Nedolgo po tem, ko sva se z Walterjem tako odločila, so me spet premestili nazaj v bolnišnico v Fortu. Zaslisanje je bilo določeno za oktober. V dobro zapora je mogoče povedati le malo, je pa prisilna izolacija koristna za študij. Začel sem dopisni študij za svojo pravno diplomu, ki omogoča odvetniško prakso. Ena od prvih stvari, ki sem jih storil po prihodu v Pretoria Local, je bila, da sem poslal oblastem pismo, v katerem sem jih obvestil o nameri, da bom študiral, in prosil za dovoljenje, da kupim izvod knjige *The Law of Torts (Pravo kaznivih dejanj)*, ki je bila del mojega učnega načrta.

Nekaj dni pozneje je polkovnik Aucamp, poveljujoči častnik zapora Pretoria Local in eden razvpitejših zapornih uradnikov, prikorakal v mojo celico in škodoželjno rekel: "Mandela, zdaj te pa imamo!" Nato je rekel: "Zakaj hočeš imeti knjigo o baklah, človek, razen če jo nameravaš uporabiti za svoje prekleto sabotaže?" Niti sanjalo se mi ni, o čem govori, dokler ni pokazal pisma, v katerem sem prosil za knjigo o tem, kar je sam razumel kot *The Law of Torches*, torej pravo o baklah. Ob tem sem se nasmešnil in razjezil se je, ker ga nisem jemal resno. Afrikanška beseda za baklo je namreč *toorts*, kar je zelo podobno besedi *tort*, in pojasnil sem mu, da v angleščini beseda *tort* pomeni vejo prava, ne pa goreče lesene plamenice, ki bi jo lahko uporabili za sprožitve bombe. Odvihral je stran.

Nekega dne sem bil na zaporniškem dvorišču v Fortu, kjer sem opravljal dnevno telesno vadbo, sestavljeno iz teka, teka na mestu, sklec in trebušnjakov, ko je do mene pristopil visok, čeden indijski možak po imenu Moosa Dinath, ki sem ga bežno poznal kot uspešnega, celo znamenitega poslovneža. Služil je dvoletno kazen zaradi goljufije. Zunaj zapora bi ostala znanca, toda v zaporu so se rojevala prijateljstva. Dinath me je pogosto spremljal pri teku okoli dvorišča. Nekega dne me je vprašal, ali bi me motilo, če bi dobil dovoljenje poveljujočega častnika, da bi bil ob meni v zaporniški bolnišnici. Rekel sem mu, da

je dobrodošel, vendar sem si mislil, da zaporne oblasti tega ne bodo nikdar dovolile. Zmotil sem se.

Bilo je zelo nenavadno, da je bilo obsojenemu zaporniku, kakršen je bil Dinath, dovoljeno biti skupaj s političnim zapornikom, ki čaka na sojenje. Vendar nisem rekel ničesar in bil sem vesel, da imam družbo. Dinath je bil premožen in imel je zasebno plačo za zaporniške oblasti. V zameno za denar je bil deležen mnogih privilegijev: nosil je obleke, namenjene belim zapornikom, jedel njihovo hrano in ni opravljal nikakršnega zaporniškega dela.

Neke noči sem osuplo opazoval polkovnika Minnaarja, ki je bil vodja zapora in dobro znan afrikanški advokat, ko ga je prišel iskat. Dinath je nato čez noč zapustil zapor in se vrnil šele naslednjega jutra. Če tega ne bi videl na lastne oči, ne bi verjel.

Dinath me je razveseljeval z zgodbami o finančnih škandalih in korupciji med vladnimi ministri, ki so se mi zdele osupljive. To je dokazovalo, da je apartheid strup, ki je rojeval moralno sprevrženost na vseh področjih. Oprezno sem se izogibal temu, da bi z njim razpravljal o kakršnih koli zadevah politične ali občutljive narave, saj bi utegnil biti tudi ovaduh. Nekoč me je prosil, naj mu pripovedujem o svojem afriškem potovanju, in na hitro sem ga preletel. Na koncu je Dinath uporabil dovolj poznanstev, da je pospešil svojo izpustitev in zapustil zapor, potem ko je odslužil komaj štiri mesece svoje dveletne zaporne kazni.

Pobeg ima dvojni namen: borca za svobodo osvobodi zapora, da se lahko še naprej bori, poleg tega pa omogoča strahovito psihološko spodbudo boju in velik udarec publicitete proti sovražniku. Kot zapornik sem vedno razmišljal o pobegu in med različnimi premiki v urad poveljnika in nazaj sem pozorno opazoval zidove, gibanje stražarjev, vrsto ključev in ključavnice na vratih. Izdelal sem si podrobno skico zaporniškega kompleksa s posebnim poudarkom na natančni lokaciji zaporne bolnišnice in vrat, ki so vodila iz nje. Ta zemljevid sem pritihtapil ven za gibanje z navodilom, naj ga uničijo takoj po proučitvi. •

Page: 21

Reach: 57000

Country: SLOVENIA

Size: 1799 cm2

5 / 5

